

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет

КІЩЕНКО НАТАЛІЯ ДМИТРІВНА

УДК811.111'42:821.111 – 343(043.3)

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ WISDOM / МУДРІСТЬ
У ДИСКУРСІ АНГЛОМОВНОЇ АВТОРСЬКОЇ КАЗКИ

10.02.04 – германські мови

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор
Зернецька Алла Анатоліївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
факультет іноземної філології,
декан

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Шевченко Ірина Семенівна,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
кафедра ділової іноземної мови та перекладу,
завідувач кафедри

кандидат філологічних наук, доцент
Давидова Тетяна Василівна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка,
кафедра практики англійської мови,
доцент кафедри

Захист відбудеться "29" грудня 2017 р. о 16⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.04 у Київському національному лінгвістичному університеті (03150, м. Київ-150, вул. Лабораторна, 5/17)

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (03150, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська, 73)

Автореферат розісланий "28" листопада 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.І. Терехова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферовану дисертацію присвячено дослідженню змісту і структури концепту WISDOM / МУДРІСТЬ та визначенню засобів його вербалізації в дискурсі англомовної авторської казки.

Мудрість є міждисциплінарним феноменом, що постійно перебуває у фокусі уваги гуманітарних студій, а саме: *філософії* (Л. Вітгенштейн, К. Поппер, Б. Рассел, М. Хайдеггер), *психології* (Д.О. Леонтьєв, В.В. Нуркова, Р.В. Baltes, Е. Goldberg, R.J. Sternberg), *соціології* (Л.М. Смирнов, Г.Я. Узилевський, R. Inglehart, Ch.W. Mills) та *культурології* (М. Гартман, С.Я. Левіт, О. Шпенглер).

У світлі когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики (О.С. Кубрякова, А.П. Мартинюк, І.С. Шевченко) з виходом у царину лінгвоконцептології (В.І. Карасик, А.М. Приходько, Ю.С. Степанов) концепт МУДРІСТЬ / WISDOM розглядається у двох ракурсах. У *духовно-менталістському* (О.П. Воробйова, І.О. Голубовська) концепт МУДРІСТЬ осмислюється як телеономний (С.Г. Воркачов), що постає найвищим духовним і ціннісним орієнтиром людини. З позиції *порівняльно-типологічного напрямку*, концепт МУДРІСТЬ є універсальним концептом, що властивий різним лінгвокультурам (Л.М. Горянова, М.В. Піменова, О.Г. Тараненко).

Необхідність комплексного дослідження концепту МУДРІСТЬ на матеріалі дискурсу англомовної авторської казки та розмаїття тлумачень останньої, її гібридний характер, що виявляється у поєднанні рис різних прозових жанрів і міфу, а також мультиадресатності, тобто спрямованості на дитячу та дорослу читацьку аудиторію, зумовили вибір теми нашої наукової розвідки.

Якщо фольклорна казка (Є.М. Мелетинський, В.Я. Пропп) є вираженням народної мудрості, авторська казка (Л.Ю. Брауде, К.М. Briggs) транслює її індивідуальну мудрість автора. У XVIII столітті література для дітей покликана передавати мудрість юним читачам прагненням до очищення від гріхів, викоріненням вад і до стійкості. Із зародженням авторська казка, наслідуючи настанови романтизму, сповідує мудрість прагнення до високого ідеалу і віру в духовну чистоту дитини (Л.Д. Польшикова).

Актуальність теми дисертації визначається її вписаністю у коло ключових проблем когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики, зокрема у спрямованість на дослідження різних форматів репрезентації знань, серед яких одну з домінантних позицій займає концепт. Крім того, актуальність підкріплюється зорієнтованістю роботи на виявлення онтологічного статусу концепту WISDOM / МУДРІСТЬ, реконструкцію його структури та визначення засобів його образної актуалізації в дискурсі англомовної авторської казки, що засвідчує відповідність сучасним розвідкам художньої лінгвоконцептології (Н.В. Уфимцева).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за напрямом "Дослідження проблем гуманітарних наук" і комплексної наукової теми кафедри англійської філології "Лінгвістичний аналіз англійської мови", схваленої вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова 22 грудня 2006 року (протокол № 5).

Мета дослідження полягає у виявленні засобів вербалізації охудожненого концепту WISDOM / МУДРІСТЬ в англomовному дискурсі авторської казки кінця XIX – початку XX століття.

Для досягнення поставленої мети в роботі розв'язуються конкретні **завдання**:

- сформулювати теоретичні засади дослідження концепту WISDOM / МУДРІСТЬ у дискурсі авторської казки;
- уточнити зміст понять "дискурс авторської казки" та "охудожнений концепт";
- розробити комплексну методику аналізу концепту WISDOM / МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки;
- визначити структуру концепту WISDOM / МУДРІСТЬ з її поняттєвим та образно-ціннісним компонентами відповідно;
- встановити засоби вербалізації концепту WISDOM / МУДРІСТЬ у сучасній англійській мові;
- виявити засоби дискурсивної реалізації концепту WISDOM / МУДРІСТЬ.

Об'єктом дослідження є концепт WISDOM / МУДРІСТЬ, що маніфестується в дискурсі англomовної авторської казки кінця XIX – початку XX століття.

Предмет дослідження складають засоби вербалізації концепту WISDOM / МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки.

Матеріалом дослідження слугували 2015 номінативних одиниць на позначення WISDOM, одержані методом суцільної вибірки із англomовних авторських казок XIX–XX століть (А.А. Мілн, О. Уальд, Р. Кіплінг, Л. Керролл, Ф. Баум, Е. Несбіт) загальним обсягом 10000 сторінок друкованого тексту.

Методи дослідження. Теоретико-методологічна база дослідження обумовлює використання традиційних методів *функціонально-семантичних досліджень* (дефінітивного, поняттєвого, компонентного аналізу, методики лексичної трансформації – для інвентаризації, структурно-семантичної та ідеографічної класифікації засобів вербалізації концепту WISDOM; *етимологічного аналізу* – для встановлення етимону імені концепту WISDOM; *контекстологічного аналізу* – для виявлення дискурсивних реалізацій засобів вербалізації концепту WISDOM; *елементів кількісного аналізу* – для обґрунтування вибору імені концепту WISDOM), та *когнітивно-дискурсивних студій* (методики фреймового моделювання – для побудови фреймової моделі концепту; *інструментарію теорії концептуальної метафори* – для визначення корелятивів конвенціональної та образної метафори й метонімії, що формують образно-ціннісний складник концепту WISDOM; *методики прагматично-когнітивної інтерпретації значення* – для з'ясування оцінних конотацій / асоціацій, що становлять підґрунтя ціннісного змісту концепту), *метод суцільної вибірки та контекстуально-інтерпретативного аналізу*.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що здійснено комплексне лінгвістичне дослідження засобів вербалізації концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки.

Уперше реконструйовано структуру концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки.

Установлено, що поняттєвий компонент віддзеркалює дефініційну структуру концепту МУДРІСТЬ, а образний фіксує концептуальні схеми, що є підґрунтям образного осмислення мудрості.

Уперше концепт МУДРІСТЬ визначено охудожненим концептом, що є результатом лінгвокреативної діяльності автора, реалізованого в дискурсі авторської казки.

Уточнено визначення дискурсу авторської казки, середовища конструювання індивідуально-авторської казкової образності, що актуалізує фрагменти міфологічної і художньої картин світу.

Установлено, що профілювання концепту МУДРІСТЬ відбувається за допомогою доменів ЗНАННЯ, РОЗУМ, ІНТУЇЦІЯ та ДОСВІД.

Уперше визначено передконцептуальне й концептуальне підгрунття метафоричних і метонімічних образів мудрості, які складають образно-ціннісний шар концепту, що аналізується. Передконцептуальним підгрунттям образів мудрості є архетипи МАТИ, СТАРЕЦЬ, АНІМА, АНІМУС та САМІСТЬ.

Уперше визначено архетипну природу концепту МУДРІСТЬ, що в дискурсі англійської авторської казки маніфестується передконцептуальною основою його образного осмислення.

Новою є запропонована комплексна методика дослідження концепту МУДРІСТЬ, що включає рефлексивний етап, етап профілювання та інтерпретативний етап.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає у внеску її результатів і висновків у когнітивну лінгвістику, когнітивну поетику, лінгвоконцептологію, зокрема художню, та дискурсологію завдяки поглибленню уявлень про концептуалізацію мудрості в дискурсі англійської авторської казки, реконструкції структури концепту МУДРІСТЬ та визначенню засобів його вербалізації в сучасній англійській мові та образного осмислення в дискурсі англійської авторської казки.

Основні положення і результати роботи можуть бути використані у викладанні курсів лексикології англійської мови ("Семасіологія"), стилістики англійської мови ("Метафора", "Метонімія") та курсу за вибором з когнітивної лінгвістики. Деякі висновки й положення праці можуть бути застосовані під час написання методичних розробок, посібників та підручників для забезпечення навчального процесу з викладання практичних дисциплін для студентів, які вивчають англійську мову як спеціальність, а також у галузі педагогіки та виховання.

Апробацію результатів здійснено на засіданнях кафедри англійської філології (2006 – 2017 рр.) та щорічних наукових конференціях Інституту іноземної філології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, круглого столу "Зміст і завдання предмету іноземної мови у навчальних закладах МВС" (Сімферополь, 23 травня 2008 р.), на II Всеукраїнській науковій конференції "Пріоритети германського і романського мовознавства" (Луцьк-Світязь, 6 – 8 червня 2008 р.), VIII Всеукраїнській науковій конференції "Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація" (Харків, 5 лютого 2009 р.), Інтернет-конференції "Альянс наук: Учений – Ученому" (Дніпродзержинськ, 14 – 15 квітня 2009 р.), на II Міжнародній конференції "Діалог мов та культур" (Київ, 14 – 15 травня 2009 р.), на II Міжнародній науковій конференції "Актуальные вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков" (Санкт-Петербург, Россия, 10 марта 2010), II Всеукраїнській науковій конференції германістів з міжнародною участю "Германістика у XXI столітті: Когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика" (Харків, 21 квітня 2012), I Міжнародній науково-практичній

конференції "Национальные культуры в межкультурной коммуникации" (Минск, Беларусь, 14 – 15 апреля 2016), II Міжнародній науково-практичній конференції "Сучасні проблеми германського та романського мовознавства" (Рівне, 24 лютого 2017).

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертації викладено в одинадцяти публікаціях: чотирьох одноосібних статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України (2 др. арк.), трьох – у наукових періодичних виданнях інших держав (2 др. арк.) та 4 тезах доповідей на наукових конференціях (0,5 др. арк.). Загальний обсяг авторських публікацій з проблематики дослідження складає 4,05 др. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дослідження складається зі вступу, 4 розділів із висновками, загальних висновків, списку використаних джерел, списку довідкової літератури та списку джерел ілюстративного матеріалу. Обсяг тексту дисертації – 161 сторінка, загальний обсяг роботи разом із бібліографією – 189 сторінок. Бібліографія нараховує 294 позиції, із них 60 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано доцільність проведення дослідження, актуальність обраної теми, визначено наукову новизну, сформульовано мету, завдання й основні положення, що виносяться на захист, представлено методи аналізу, викладено теоретичне й практичне значення його результатів.

У **першому розділі "Теоретичні засади дослідження концепту WISDOM / МУДРІСТЬ у дискурсі авторської казки"** закладено теоретичне підґрунтя дослідження, визначено термінологічний та поняттєвий апарат, простежено тенденції еволюції наукових поглядів на поняття мудрості в гуманітарних студіях, встановлено ознаки концепту МУДРІСТЬ як вербалізованого фрагмента художньої і міфологічної картин світу, окреслено його архетипну природу. Уточнено зміст поняття дискурсу англomовної авторської казки.

Поняття *мудрості* зароджується разом із суспільством, з розвитком соціальних та економічних відносин, виникненням класового устрою, що свідчить зокрема про її соціально-культурну основу (Л.М. Смирнов, R. Inglehart). Протягом століть науковці різних галузей знань намагаються осягнути сутність мудрості, дати її вичерпне визначення. З міждисциплінарних позицій тлумачення мудрості стає результатом її осмислення у філософії, психології, соціології і культурології. У *давній філософії* мудрість розглядали як джерело всіх досконалостей людини, її добродійству та щастя. У подальшому мудрість постає найвищим ціннісним духовно-практичним знанням, що зорієнтовано на осягнення абсолютного смислу буття й досягається шляхом пошуку життєвої істини (К. Поппер, Г. Рассел). Аксіологічний складник поняття "мудрість" є беззаперечним, адже воно виступає духовним кодом, основою людської культури. Звідси впливає розуміння мудрості як орієнтації на позитивні загальнолюдські цінності, на прагнення осмислити, усвідомити та укорінити їх у повсякденному житті (М. Гартман).

Мудрість як *психологічний феномен* тлумачиться у кореляції понять "інтелект", "розум", "мислення", "інтуїція", "мораль" і "моральність" (P.V. Baltes, R.J. Sternberg). Це здатність людини мислити і діяти відповідно до вищих цілей життя (М. Епштейн).

Також мудрість розглядають як феномен, що акцентується специфічним моральним аспектом; мудра людина вміє знаходити найкоротший шлях від своїх найбільших здатностей та можливостей до максимальних потреб інших людей.

У *сходознавстві* основу східної мудрості відображає перш за все рух догори, у якому людина хоче досягти межі людського стану, увійти у всесвіт.

У контексті *соціології* мудрість людини маніфестується через її загальну компетентність, навички міжособистісного спілкування та соціальну скромність (Г.Я. Узилевський, Ch.W. Mills).

У контексті когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики концепт WISDOM / МУДРІСТЬ визначається одним з ключових телеономних концептів, що через маніфестацію низки вербалізованих смислів відсилає до універсальї духовної культури, найвищих духовних цінностей (С.Г. Воркачов, В.І. Карасик, А.М. Приходько).

У реферованій дисертації концепт МУДРІСТЬ потрактовується *охудожненим* концептом, адже його вербалізація в дискурсі англомовної авторської казки є результатом лінгвокреативної діяльності автора.

Становлення англійської авторської казки як самостійної жанрової одиниці відбувається у вікторіанську епоху. Англійська авторська казка спирається на епос та міф, вбираючи в себе структурні елементи різних культурних пластів (Л.Ю. Брауде). У свою чергу, концепт МУДРІСТЬ характеризується міфічністю, емоційністю, образністю, точністю наукового знання та антиномічністю (Є.М. Мелетинський). Саме тому концепт МУДРІСТЬ постає вербалізованим фрагментом художньої і міфологічної картин світу в результаті реалізації в дискурсі англомовної авторської казки.

Підґрунтям осмислення мудрості є зокрема архетипність. У нашому дослідженні спираємось на теорію архетипів, запропоновану К.Г. Юнгом та Л.І. Белеховою. Архетипи поділяються на психологічні: колективне позасвідоме (К.Г. Юнг) як емоційний слід у генетичній пам'яті людства, що є результатом його емоційного досвіду (Л.І. Белехова), та культурні (А.П. Забіяко): певним чином є кодом загальнолюдської культури, результатом культурно-історичного досвіду, закріпленого в колективній свідомості людства через мотиви і сюжети, образи та символи, закріплені у міфах і фольклорі різних мовних спільнот (Л.І. Белехова). Передумовою концептуалізації мудрості є архетипи АНІМА, АНІМУС, САМІСТЬ і МУДРЕЦЬ, що в дискурсі англомовної авторської казки маніфестуються через архетипні символи або імплікаційні ознаки архетипів, об'єктивовані в метафоричних або метонімічних образах мудрості.

Опис передконцептуальної структури пояснюється на прикладі казкового образу: *"Love the better than wisdom and more precious than riches, and fairer than the feet of the daughter of man"* (Wilde O., *The Happy Prince*).

Основою казкового образу виступає базовий концепт МУДРІСТЬ та архетип СТАРЕЦЬ. У слоті *"внутрішній емоційний лексикон"* архетипу СТАРЕЦЬ є наступні концептуальні імплікації: *відчуття радості, натхнення, прагнення до пізнання любові, очікування кращого, відчуття життєвої енергії, чистоти, вічності*. У казковому образі об'єктивуються лише *відчуття радості, прагнення до пізнання любові, очікування кращого*, що і є його смислом.

Із образ-схеми базового концепту МУДРІСТЬ у цьому образі реалізується лише концептуальна ознака мудрість – розум, втілена вербально, що актуалізується в семантиці *the better than wisdom*.

Критичне осмислення теоретичних джерел з філософії, соціології, психології, культурології, лінгвоконцептології і когнітивної поетики стосовно концепту WISDOM / МУДРІСТЬ сприяло його визначенню як багатовимірного ментального утворення, що структурується поняттєвим і образно-ціннісним компонентами, і піддається переосмисленню в дискурсі англomовної авторської казки. Образно-ціннісний компонент витлумачено як середовище конструювання казкової образності, зокрема ціннісно маркованих образів мудрості, що актуалізує фрагменти міфологічної і художньої картин світу.

У другому розділі "**Методологія аналізу концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки**" описано принципи моделювання охудожненого концепту МУДРІСТЬ та розроблено комплексну методику його аналізу.

У сучасній лінгвоконцептології серед інших відгалужень виокремлюються *концептологія тексту* та *дискурсу*, зорієнтована на реконструкцію текстового та / або дискурсивного втілення концептів, а також на відтворення їхньої ієрархії в ідіолекті автора (О.М. Кагановська, О.І. Морозова, В.Г. Ніконова, А.М. Приходько), *й художня концептологія*, спрямована на визначення структури й засобів маніфестації художніх концептів (С.О. Аскольдов, О.П. Воробйова). Останні існують у певній ідіосфері як частині художньої картини світу, зумовленій колом асоціацій митця, і виникають як натяк на можливі значення, відгуком на попередній мовний і культурний досвід людини, що виражає індивідуально-авторське осмислення предметів та явищ (В.Г. Ніконова). Художні концепти, що втілюють універсальний художній досвід, слугують будівельним матеріалом для конструювання нових художніх смислів (С.О. Аскольдов, Н.П. Ізотова).

У реферованій дисертації прийнято комплексний ракурс аналізу охудожненого концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки, що включає: 1) *ономасіологічний підхід*, який передбачає визначення структури концептів, виокремлених раніше в інших галузях науки, та виявлення мовних і мовленнєвих засобів їх вербалізації (С.І. Потапенко); 2) *когнітивно-поетологічний підхід*, застосовуючи методи якого здійснюється реконструкція концептуальних схем, зокрема концептуальних метафор і концептуальних метонімії, що є підґрунтям образності мудрості, а також виявлення її передконцептуального підґрунтя; 3) елементів *лінгвоміфопоетичного підходу*, який спирається на метод реконструкції концепту через аналіз міфопоетичних, етнічних, християнських уявлень про світ.

Дослідження вербалізації охудожненого концепту МУДРІСТЬ включає три етапи, на кожному з яких застосовуються загальнонаукові та лінгвістичні методи і прийоми аналізу. *Перший етап* – *рефлексивний*, він передбачав поєднання *індуктивного* й *дедуктивного* методів для встановлення тенденцій еволюції наукових поглядів на феномен мудрості в гуманітарних студіях з виходом у когнітивно-дискурсивну парадигму лінгвістики. *Узагальнення* теоретико-методологічних надбань з питань картини світу, включаючи її художній і міфологічний різновиди, архетипів, дискурсу англomовної авторської казки сприяло визначенню концепту МУДРІСТЬ як охудожненого, вербалізованого фрагмента художньої і міфологічної картин світу, що конструюється в дискурсі англomовної авторської казки.

Другий етап профілювання включав окреслення вербального портрету, у термінах А.М. Приходька, концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки. На цьому етапі визначено його пошарову структуру, яка включає поняттєвий і образно-ціннісний компоненти відповідно. З метою реконструкції поняттєвого компонента застосовано *етимологічний*, *компонентний* та *поняттєвий* види аналізу за довідковими та енциклопедичними джерелами. Спочатку здійснено вибірку номінативних одиниць на позначення концепту WISDOM / МУДРІСТЬ зі словників та енциклопедій. На наступному кроці завдяки аналізу словникових дефініцій лексеми *wisdom* виокремлено такі ознаки концепту WISDOM / МУДРІСТЬ: *мудрість – здатність робити усвідомлені, раціональні вчинки й логічно, раціонально сприймати дійсність; свідоме реагування на що-небудь; ключ до розуміння й вицленування змісту; не належить категорії почуттів, може домінувати над ними; відділяється від душі; може існувати окремо від тіла; відрізняється від інстинкту й відділяється від нього; протиставляється тілу та відокремлюється від нього.*

Застосування *компонентного* аналізу дозволило виявити позитивні й негативні аксіологічні конотативні ознаки в семантичній структурі лексичних одиниць на позначення концепту МУДРІСТЬ. До прикладу, слово *wiseacre* похідне від лексеми *wise*, містить негативну конотативну ознаку та в результаті переосмислення використовується не на позначення *людини розумної з великим життєвим досвідом*, а навпаки – як *іронічне "ім'я" розумника, самовдоволеного дурня*. Крім того, зустрічаються випадки контрастивного або парадоксального осмислення МУДРОСТІ, підґрунтям якого є концептуальний оксюморон (Л.І. Белехова, О.С. Маріна). Наприклад, у казці "The Princess Who Couldn't Laugh" в основі осмислення МУДРОСТІ лежать концептуальні оксюморони: GOOD vs EVIL, BEAUTY vs UGLYNESS, HANDSOME vs HORRID які об'єктивуються за допомогою низки антитез:

"Then a third young man came forward and this was the Count Rollo. Tall and handsome he was, and of a pleasant smiling countenance, so that the Princess thought to herself: if only he would win, and not that horrid Count Hoppo" (A.A. Milne, The Princess Who Couldn't Laugh).

Наступний крок семантичного аналізу, спрямований на виявлення асоціативних зв'язків між базовими ознаками концепту WISDOM, здійснювався через побудову синонімічних рядів (Ю. С. Степанов), серед яких відзначимо такі: *wisdom – knowledge – thinking – learning, brain – cleverness – judgment, reasonably – cleverly – thoughtfully*. У подальшому окреслено семантичний простір номінацій концепту МУДРІСТЬ.

Третій інтерпретативний етап дослідження спрямовано на визначення дискурсивної реалізації концепту WISDOM / МУДРІСТЬ у англomовній авторській казці. У результаті *семантичного, лінгвостилістичного та концептуального* різновидів аналізу встановлено, що домінантними засобами концептуалізації мудрості в дискурсі англomовної автрської казки постають метафора і метонімія.

Під час інтерпретації художніх образів мудрості (образний шар концепту МУДРІСТЬ) виходимо з положення Л.І. Белехової про словесний поетичний образ як лінгвокогнітивний текстовий конструкт, що інкорпорує передконцептуальну, концептуальну й вербальну іпостасі. У нашому дослідженні передконцептуальна іпостась художньої образності мудрості репрезентована низкою психологічних

і культурних архетипів, що є підґрунтям концептуальної іпостасі образності мудрості (концептуальні метафори й метонімії) і актуалізуються в архетипних символах. Лексичні одиниці – синонімічні до назви архетипу або архетипні символи виступають сигналами активування архетипів. Таким чином, застосована методологія сприяє виявленню структури та засобів вербалізації концепту МУДРІСТЬ.

У третьому розділі "Вербальний портрет концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки" реконструйовано структуру концепту WISDOM / МУДРІСТЬ, побудовано його шарову модель та виявлено лексичні засоби його об'єктивації в дискурсі англomовної авторської казки.

Концепт МУДРІСТЬ характеризується багатовимірністю, поліаспектністю і множинністю смислів. У контексті реферованої дисертації структура концепту МУДРІСТЬ складається з поняттєвого та образно-ціннісного компонентів. Поняттєвий компонент віддзеркалює дефініційну структуру концепту, а образний – фіксує концептуальні схеми, що є підґрунтям його образного осмислення.

Концепт МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки постає ціннісно-акцентованим, охудожненим концептом. Це витікає безпосередньо із самої природи казки, функцією якої є трансляція певних цінностей та норм, а також з ціннісної маркованості явища мудрості як такого (К.М. Briggs).

Відповідно до даних, отриманих нами в результаті підрахунку, іменник *wisdom* вживається в англomовних авторських казках рідше, ніж прикметник *wise*. Так, у 40% випадків концепт МУДРІСТЬ вербалізовано за допомогою іменника *wisdom*, у 60% – прикметника *wise*. Це означає, що іменем концепту МУДРІСТЬ є прикметник *wise*.

У результаті аналізу встановлено, що базовою лексиною, яка репрезентує концепт МУДРІСТЬ у сучасній англійській мові є: прикметник *wise* – 1) *sage, knowing, understanding, aware, informed, clever, intelligent, sensible, enlightened, shrewd, discerning, perceptive, well-informed, erudite, sagacious, sapient, clued-up*; 2) *sensible, sound, politic, informed, reasonable, clever, intelligent, rational, logical, shrewd, prudent, judicious, well-advised*; та іменник *wisdom* – 1) *understanding, learning, knowledge, intelligence, smarts (slang, chiefly), judgment, insight, enlightenment, penetration, comprehension, foresight, erudition, discernment, sagacity, sound judgment, sapience*; 2) *prudence, reason, circumspection, judiciousness*.

Нами встановлено, що концепт МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки репрезентовано такими частинами мовами у відсотковому співвідношенні: іменниками – 20 %, прикметниками – 60%, дієсловами – 15 % та прислівниками – 5%, що свідчить про домінуючу вираженість концепту МУДРІСТЬ прикметником *wise* (див. рис. 1).

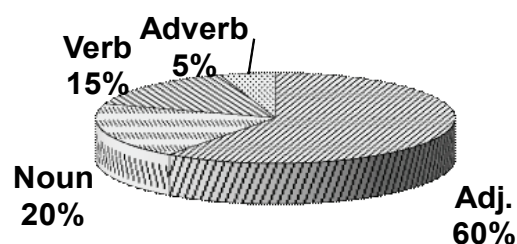

Рис. 1 Частиномовне позначення концепту WISDOM

Базовими ознаками концепту МУДРІСТЬ, виявленими в результаті аналізу семантичної структури лексеми *wisdom* за словниками та енциклопедіями, є такі: *knowledge, experience, understanding, erudition, reason, sensible*. Усі значення мають різну репрезентацію за характером змістовної структури, маніфестація одного слова не покриває значення іншого, тобто організовані за принципом сімейної схожості. І разом з тим вони знаходяться в змістовних зв'язках за першим чи другим словниковим значенням (див. табл. 1).

Таблиця 1

Базові ознаки концепту МУДРІСТЬ

Лексеми \ Семи	Розум	Мудрість	Загальна підтримка	Інтуїція Кмітливність	Досвід	Здоровий глузд	Вправний та умійлий	Знання	Ерудиція	Розсудливість
knowledge								+	+	
experience					+			+		
understanding	+		+	+						
erudition						+			+	
reason	+					+				
bright	+						+			
clever	+					+				
sensible	+									+
capable							+			
reasonable						+				
wisdom	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
mind	+	+		+		+		+		+
	7	2	2	3	2	6	3	4	3	3

Наприклад, у фрагментах казок концепт МУДРІСТЬ маніфестовано через базові ознаки – синонімічні ряди:

Синонімічний ряд: *wisdom – experience – knowledge – learning*:

Experience is the only thing that brings knowledge, and the longer you are on earth the more experience you are sure to get (L.F. Baum, The Wizard of Oz);

"Love is better than wisdom, and more precious than riches, and fairer than the feet of the daughter of men" (O. Wilde, The Happy Prince and Other Stories);

...learning the Law from Baloo, the Brown Bear (R. Kipling, How Fear Came);

...but when they made fun of him because he would not play games or fly kites, or because he mispronounced some word, only the knowledge that it was unsportsmanlike to kill little naked cubs kept him from picking them up and breaking them in two (R. Kipling, The Second Jungle Book);

At the end of six months, what Kotick did not know about deep-sea fishing was not worth the knowing,... (R. Kipling, The White Seal).

Синонімічний ряд: *brain – cleverness – judgment*

Члени наведеного синонімічного ряду об'єднані загальною, додатковою за порівнянням з першим словниковим значенням – *мозок в значенні розум, мудрість, обдарованість (розумова), судження:*

... 'when I get used to my brains I shall know everything.' (L.F. Baum, The Wizard of Oz);

But what cleverness and great judgment it requires! Said the Jackal. (R. Kipling, The Undertakers).

Синонімічний ряд: *reasonably – cleverly – thoughtfully*

Цей синонімічний ряд об'єднаний спільною ознакою, яка визначає подані слова як синоніми слова *мудро – розумно – глибокодумно:*

He soon made me a new leg out of tin and fastened it cleverly to my meat body;

Ye know how that plot was made. Ye know how ye brought me up to an untried buck to make my weakness known. It was cleverly done;

"I see," said the boy, thoughtfully;

Later on, when they had all said "Good-bye" and "Thank you" to Christopher Robin, Pooh and Piglet walked home thoughtfully together in the golden evening, and for a long time they were silent (A.A. Milne, Winnie-the Pooh).

Синонімічний ряд: *wise – clever – sensible – thoughtful – reasonable* включає лексеми, семантичний центр яких лежить у тій самій площині, що і лексеми попереднього синонімічного ряду, мають прикметникові ознаки *мудрий, розумний, розсудливий:*

There was nothing in the way of fighting that Kala Nag, the old wise Black Snake... (R. Kipling, Toomai of the Elephants);

'In a little time,' she said, 'you'll know where to swim to, but just now we'll follow Sea Pig, the Porpoise, for he is very wise';

'If thou art so wise, better bring his hide to Khanhiwara, for the Government has set a hundred rupees on his life;

So Anthea only said, 'Don't be so jolly clever yourself, Squirrel' (E. Nesbit, The Phoenix and the Carpet);

That is more reasonable, said the Mugger. (R. Kipling, The Undertakers);

You are certainly very thoughtful about others, ... 'very thoughtful indeed' (O. Wilde, The Devoted Friend);

There is no one in the Jungle so wise and good and clever and strong and gentle as the Bandar-log. (R. Kipling, Kaa's Hunting);

But his wife was a sensible bird (R. Kipling, Riki-Tikki-Tavi);

She llooked round and cooed: 'How thoughtful of you!'

Отже, поняттєвий компонент концепту МУДРІСТЬ репрезентовано такими ознаками:

- глибокий розум, який спирається на життєвий досвід (*my wisdom, all his wisdom. Now he is telling all his wisdom to the kites, but he told me everything before I broke his back. (R. Kipling, Tiger! Tiger!);*

• мудрість як абстрактне явище (*"Love is better than Wisdom," he cried, "and the little Mermaid loves me." "Nay, but there is nothing better than Wisdom," said the Soul. (O.Wilde, The Fisherman and his Soul);*

• той, хто має великий розум, мудрий (*He is wise and well taught, and above all he has the eyes that make the Jungle People afraid R.Kipling, Kaa's Hunting);*

• знаючий, найрозумніший (*I hear the youngest child in our England today is as wise as our wisest clerk R. Kipling, Young men at the manor).*

Побудовані синонімічні ряди вербалізованого концепту МУДРІСТЬ включають такі: *wise – clever – sensible – thoughtful – reasonable*, що характеризується прикметниковими ознаками *мудрий, розумний, розсудливий*, *wisdom – knowledge – thinking – learning, brain – cleverness – judgment, reasonably – cleverly – thoughtfully, wise – clever – sensible – thoughtful – reasonable*. Наведені синонімічні ряди узагальнено у форматі схеми (див. рис. 2):

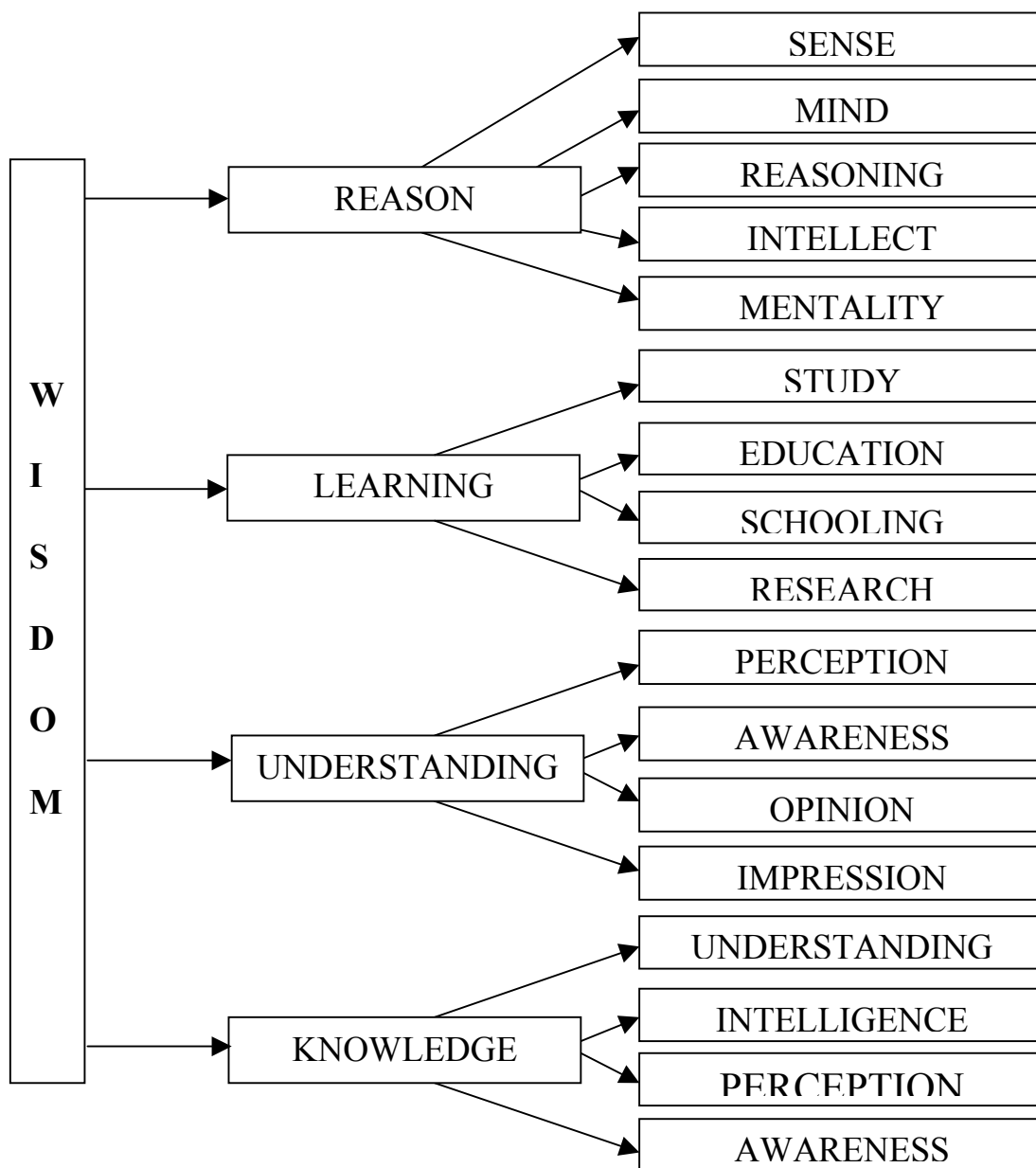

Рис. 2 Синонімічні ряди лексеми *wisdom*

Концептуалізація МУДРОСТІ здійснюється, виходячи із знань та уявлень суб'єкта оцінки, в контексті цієї роботи автора, про якість, кількість, бажаність, корисність, та включає як емоційну, так і раціональну оцінку.

Отже, вербальний портрет концепту WISDOM / МУДРІСТЬ окреслено через визначення його структури з поняттєвим і образно-ціннісним компонентом відповідно, а також за допомогою виявлення лексичних засобів його вербалізації в сучасній англійській мові.

У четвертому розділі "Дискурсивна реалізація концепту МУДРІСТЬ у англійській авторській казці" виявлено концептуальні метафори та метонімії, що є підґрунтям образної концептуалізації концепту МУДРІСТЬ, пояснено дискурсивну реалізацію концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англійської авторської казки.

Процес переходу від міфу до казки характеризується розвитком свідомої вигадки, втратою етнографічної конкретності, заміною міфічних героїв звичайними людьми, міфічного часу – казково-невизначеним, послабленням чи втратою етіологізму, перенесенням уваги з колективного на індивідуальне (К. Леві-Стросс).

Так, розглянуті нами казки англійських авторів мають неритуальний характер, вони не є сакральними (у жодній аналізованій казці автори не використовують божества та їх описи); у казках повністю відсутній етіологізм та достовірність (лише в казці А.А. Мілна "Вінні Пух та всі, всі, всі", ліс, у якому живе головний герой, існує насправді).

У проаналізованих казках нами виокремлено таких персонажів, які тією чи іншою мірою виступають уособленням мудрості: 1) неміфічних персонажів-людей (*Happy Prince, Little Hans, Young king, Infanta and dwarf, (O. Wilde); Robert, Anthea, Jane, Cyril (E. Nesbit); Mowgli, (R. Kipling); Dorothy, Oz (L. Frank Baum); Alice (L. Carroll); Peter, Susan, Edmund and Lucy (C.S. Lewis)*); 2) неміфічних персонажів-тварин (*Lion (C.S. Lewis); Rabbit, Cheshire Cat (L. Carroll)*); 3) неміфічних вигаданих персонажів (*Ballo the bear, Bagheera the panther (R. Kipling)*).

Спираючись на теорію концептуальної метафори (G. Lakoff, M. Johnson) та концептуальної метонімії (Z. Kövecses), а також концепцію Л.І. Белехової щодо словесного поетичного образу в образному компоненті концепту МУДРІСТЬ, нами виокремлено такі концептуальні схеми:

МУДРІСТЬ є СВІТЛО:

Her mind seemed to darken when she tried to think of it (Nesbit E. The Phoenix and the Carpet).

МУДРІСТЬ є ДЗЕРКАЛО:

This only is the Mirror of Wisdom. Do but suffer me to enter into thee again and be thy servant, and thou shalt be wiser than all the wise men, and Wisdom shall be thine. Suffer me to enter into thee, and none will be as wise as thou (Wilde O. The Happy Prince and other Stories).

МУДРІСТЬ є ВОГОНЬ:

He hoped at last to obtain what he had never obtained before – a rekindled spark of reason and perhaps a normal, living creature (Nesbit E. Five Children and It).

МУДРІСТЬ є В СЕРЕДИНІ:

Spite of the rich deep colour that nature had bestowed on the Indian beauty, the tell-tale blood deepened on her cheeks, until the blush gave new animation and intelligence to her jet-black eyes (Kipling R. The Jungle Book and The Second Jungle Book).

МУДРІСТЬ є О'БЄКТ:

*It was perhaps an effect of such surroundings that my mind early acquired a shade of melancholy (Kipling R. *Puck of Pook's Hill*).*

МУДРІСТЬ є ЛЮДИНА:

*And when his small mind bent entirely upon that, Odeen would give in, and then Dua would have to (Kipling R. *Puck of Pook's Hill*).*

МУДРІСТЬ є НІЖ:

*His mind is finally keen enough to remember what has happened in all those temporary unions during melting (Carroll L. *Through the Looking-Glass and What Alice Found There*).*

МУДРІСТЬ є УМІСТИЛИЩЕ:

*Out of sight, out of mind (Carroll L. *Through the Looking-Glass and What Alice Found There*).*

МУДРІСТЬ є ВОДА:

'You'll boil your brains, ' it said (Baum L. F. *The Wizard of Oz*).

МУДРІСТЬ є ШЛЯХ:

*I do believe that I blushed with shame when this idea crossed my mind (Nesbit E. *The Phoenix and the Carpet*).*

МУДРІСТЬ є КАТ:

*Her mind had all her feelings executed (Nesbit E. *Five Children and It*).*

МУДРІСТЬ є МОРЕ:

*The changing color of the waves that break upon the idle sea-shore of the mind! (Nesbit E. *Five Children and It*).*

МУДРІСТЬ є ЖИВА ІСТОТА:

*Were half the power, that fills the world with terror, were half the wealth, bestowed on camps and courts, given to redeem the human mind from error (Kipling R. *The Jungle Book and The Second Jungle Book*).*

МУДРІСТЬ є КОРАБЕЛЬ:

*My mind, with loosely-hanging sails, lies waiting the auspicious gales (Kipling R. *The Jungle Book and The Second Jungle Book*).*

МУДРІСТЬ є СЛУГА:

*And his reason served him damn well (Baum L. F. *The Wizard of Oz*).*

МУДРІСТЬ є ГОРА:

*The vision shook the whole mountain of his reason (Baum L. F. *The Wizard of Oz*).*

У дискурсі англomовної авторської казки МУДРІСТЬ постає у розмаїтті образних реалізацій, зокрема створюються образи слухової, зорової, смакової та тактильної мудрості (див. рис. 3).

Рис. 3 Образні реалізації концепту МУДРІСТЬ

Отже, метафорично мудрість осмислюється як конкретний об'єкт, що має розмір, що може змінюватися, може рости й розвиватися; мудрість належить особистості, може бути певною річчю, якою володіє людина, має категорію кількості, може бути властива неживим речам, має категорію глибини, деякий простір, необхідна річ, складова любові, її відсутність не дозволяє людині бути на рівні з іншими, має категорію молодості й старості, наділяє здібністю здійснювати свідомі раціональні вчинки та логічно сприйняти дійсність.

У контексті дослідження метонімічно мудрість постає замість знання та закону певного тваринного середовища, має чесноти, може проявлятися через погляд, може бути виражена через обличчя, має якість гнучкості, що оцінюється як позитивна якість, так і якість затисненості, що розцінюється як негативна, виражається в логічних і раціональних діях, має категорію індивідуальності, при додаванні яких зростає її ефективність, розташовується в голові і є необхідною передумовою для нормального життя людини; у випадку втрати мудрості втрачає ефективність і будь-яка інша діяльність, ніяка зовнішність не може бути ознакою розумності й мудрості людини, якість систематичності, має різні розміри, розум дозволяє накопичувати мудрість і раціонально нею користуватися, може мати масштабні пропорції.

ВИСНОВКИ

У дисертації визначено структуру концепту WISDOM / МУДРІСТЬ та лексичні засоби його вираження в дискурсі англomовної авторської казки. Теоретичне підґрунтя роботи складає комплекс наукових праць когнітивно-комунікативного спрямування, зокрема з лінгвоконцептології (С.Г. Воркачов, А.М. Приходько, Ю.С. Степанов) з акцентом на розмежуванні поняттєвої, образної та ціннісної інформації у структурі концепту (В.І. Карасик, Г.Г. Слишкін, І.С. Шевченко), включаючи художню лінгвоконцептологію та концептологію тексту / дискурсу (О.П. Воробйова, О.М. Кагановська, О.І. Морозова, В.Г. Ніконова), а також з теорії концептуальної метафори (G. Lakoff, M. Johnson), концептуальної метонімії (Z. Kövecses) і теорії словесного поетичного образу (Л.І. Белехова).

Критичне осмислення теоретичних джерел з філософії, соціології, психології, культурології, лінгвоконцептології і когнітивної поетики стосовно концепту WISDOM / МУДРІСТЬ сприяло його визначенню як багатовимірного ментального утворення, що структурується поняттєвим і образно-ціннісним компонентами, і піддається переосмисленню в дискурсі англomовної авторської казки. Останній витлумачено як середовище конструювання казкової образності, зокрема ціннісно маркованих образів мудрості, що актуалізує фрагменти міфологічної і художньої картин світу.

У концепті МУДРІСТЬ відбито рух від індивідуальної свідомості до культури, оскільки мудрість – це надбання кожної людини залежно від досвіду – як позитивного, так і негативного. Накопичення різного роду знань, пов'язаних з навчанням, роботою, життєвим устроєм, моральними поняттями, формують певні думки, утворюють стереотипи. Людина, аналізуючи власне життя, робить висновки, які в кінцевому результаті впливають на вербалізацію концепту МУДРІСТЬ.

У дискурсі англomовної авторської казки концепт МУДРІСТЬ постає охудожненим концептом, адже є результатом лінгвокреативної діяльності автора

з осмислення предметів, явищ і подій реального світу. Саме через художні або охудожнені концепти автор передає власну індивідуальну мудрість, що стає підґрунтям творення художніх образів.

У дисертації визначено онтологічний статус і структуру концепту МУДРІСТЬ / WISDOM та засоби вираження вербалізації концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки. Теоретичне підґрунтя роботи складає комплекс наукових праць з трактування когнітивного аналізу як логічного продовження семантичного, розмежування понятійної, образної та ціннісної інформації у структурі концепту, фреймове подання структури значення одиниці мови / концепту, а також теорія концептуальної метафори.

Аналіз наукових робіт дав змогу виявити підходи (ономасіологічний, лінгвоміфопоетичний) до визначення засобів вербалізації концепту МУДРІСТЬ, які застосовуються для виявлення синонімів через аналіз синонімічних словників та реконструкції концепту через аналіз міфопоетичних, етнічних, християнських уявлень про об'єктивний світ.

Дослідження специфіки вербалізації концепту WISDOM / МУДРІСТЬ здійснювалось на трьох етапах – *рефлексивному*, етапі *профілювання* та *інтерпретативному*. На рефлексивному етапі встановлено тенденції еволюції наукових поглядів на феномен мудрості в гуманітарних науках, включаючи когнітивно-дискурсивну парадигму лінгвістики, та узагальнюються теоретико-методологічні надбання з ключових понять, застосованих у роботі. На етапі профілювання здійснюється окреслення вербального портрету концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англomовної авторської казки шляхом визначення його шарової структури. На інтерпретативному етапі виявляється специфіка дискурсивної реалізації концепту WISDOM / МУДРІСТЬ в англomовній авторській казці.

Поняттєвий компонент концепту МУДРІСТЬ в англomовному дискурсі казки структурується такими концептуальними ознаками: мудрість – здатність робити усвідомлені, раціональні вчинки й логічно, раціонально сприймати дійсність; свідоме реагування на що-небудь; ключ до розуміння й вичленювання змісту; не належить категорії почуттів, може домінувати над ними; відділяється від душі; може існувати окремо від тіла; відрізняється від інстинкту і відділяється від нього; протиставляється тілу та відокремлюється від нього. Іменем концепту WISDOM / МУДРІСТЬ є лексема *wise*.

Образно-ціннісний компонент концепту МУДРІСТЬ передбачає виявлення специфіки його образного осмислення в дискурсі англomовної авторської казки. Встановлено, що образно-ціннісний компонент структурується низкою концептуальних схем, зокрема концептуальних метафор і метонімії, передконцептуальним підґрунтям яких є архетипи АНІМА, АНІМУС, САМІСТЬ і МУДРЕЦЬ.

Визначено, що перцептивний образ концепту МУДРІСТЬ представлений наступними метафорами: МУДРІСТЬ є СВІТЛО (може блищати), МУДРІСТЬ є ДЗЕРКАЛО, МУДРІСТЬ є ВОГОНЬ (може іскритися, має якості яскравості й блідості, може горіти), МУДРІСТЬ є в СЕРЕДИНІ, МУДРІСТЬ є ОБ'ЄКТ (має категорію краси, має відтінки, має ознаку гнучкості), МУДРІСТЬ є ЛЮДИНА, МУДРІСТЬ є НІЖ (має якості гостроти, має властивість металевої твердості), МУДРІСТЬ є УМІСТИЛИЩЕ, МУДРІСТЬ є ВОДА (може кипіти та варитися),

МУДРІСТЬ є ШЛЯХ, МУДРІСТЬ є КАТ, МУДРІСТЬ є МОРЕ, МУДРІСТЬ є ЖИВА ІСТОТА, МУДРІСТЬ є КОРАБЕЛЬ, МУДРІСТЬ є СЛУГА, МУДРІСТЬ є ГОРА.

У дискурсі англomовної авторської казки нами виявлено різні частини мови, якими виражено концепт МУДРІСТЬ. Отже, концепт МУДРІСТЬ у дискурсі казки представлений: іменниками 20%, прикметниками 60%, дієсловами 15% та прислівниками 5%; ми дійшли висновку, що концепт мудрість виражений прикметником wise.

Установлено, що профілювання концепту МУДРІСТЬ відбувається за допомогою доменів ЗНАННЯ, РОЗУМ, ІНТУЇЦІЯ та ДОСВІД.

Уточнили характеристики дискурсу англomовної авторської казки кінця ХІХ – початку ХХ століть. Казковий дискурс (дискурс казки) представлений двома різновидами: традиційним та сучасним, структурними одиницями яких є, відповідно, народна та літературна казки. Літературна казка належить до функціонального стилю та традиційно відноситься до малих прозаїчних жанрів художньої літератури, разом з новелою, оповіданням та ін.

Перспективою подальших досліджень вважаємо вивчення концепту МУДРІСТЬ у порівняльному аспекті на матеріалі декількох мов та в інших жанрах прозового чи поетичного дискурсу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кіщенко Н. Д. Лінгвокогнітивний та лінгвокультурний підходи до розуміння культурного концепту "Мудрість" / Н. Д. Кіщенко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мова і література. — Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2008. — № 5. — С. 303—305.

2. Кіщенко Н. Д. Аналіз простору концепту МУДРІСТЬ в англomовному тексті / Н. Д. Кіщенко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія : Сучасні тенденції розвитку мов : [зб. наук. пр.]. — Київ : Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 2009. — Вип. 4. — С. 114—117.

3. Кіщенко Н. Д. Методи структуралізму та складного цілого в структурі англomовної авторської казки / Н. Д. Кіщенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. — Харків : Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2009. — Вип. 58. — № 848. — С. 42—47.

4. Кіщенко Н. Д. Концепт культури як структура репрезентації знань про світ / Н. Д. Кіщенко // Сучасні дослідження з іноземної філології : [зб. наук. пр.]. — Ужгород : Ужгородський нац. ун-т, 2009. — Вип. 7. — С. 211—216.

5. Kishchenko N. Linguo-Cognitive and Linguo-Cultural Approaches to Metaphorical Understanding of Cultural Concept "Wisdom" / N. Kishchenko, S. Babii // Intellectual Archive. — Concord, Ontario, Canada : Shiny World Corp., September/October 2016. — Vol. 5, No. 5. — P. 38—47. — ISSN 1929-4700.

6. Кіщенко Н. Д. Змістовна та пропозитивна структура денотативного простору англomовного тексту / Н. Д. Кіщенко // Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація : матеріали VIII всеукр. наук. конф., (Харків, 5 лют. 2009 р.) / М-во освіти і науки України, Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Харків : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2009. — С. 139—140.

7. Кіщенко Н. Д. Природа концепту МУДРІСТЬ в когнітивній лінгвістиці / Н. Д. Кіщенко // Східні і західні слов'яни. Теорія і практика перекладу : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., (Дніпропетровськ, 24—25 берез. 2009 р.) / М-во освіти і науки України, Дніпродзерж. держ. тех. ун-т. — Дніпродзержинськ : Дніпродзерж. держ. тех. ун-т, 2009. — С. 3—5.

8. Кіщенко Н. Д. Зображення концепту МУДРІСТЬ в тексті англійських авторських казок / Н. Д. Кіщенко // Сучасна англійстика: мова в контексті культури : тези доповідей III-го міжнар. наук. форуму, (Харків, 25 черв. 2009 р.) / М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. — Харків : Харківськ. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2009. — С. 73—75.

9. Кищенко Н. Д. Когнитивная метафора определения концепта Мудрость в англоязычном сказочном дискурсе / Н. Д. Кищенко // Актуальные вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков : статьи и материалы II междунар. науч. конф., (Санкт-Петербург, 25—27 февр. 2010 г.) / М-во обр. Росс. Федерац, Санкт-Петерб. гос. полярн. акад. — СПб. : Санкт-Петерб. гос. полярн. акад., 2010. — С. 103—107.

10. Кіщенко Н. Д. Понятійна сутність концепту МУДРІСТЬ / Н. Д. Кіщенко // Германістика у XXI столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика : тези доповідей II-ї Всеукр. наук. конф., (Харків, 21 квіт. 2012 р.) / М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Харків : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2012. — С. 84—86.

11. Кищенко Н. Д. Метафорическое отображение концепта Мудрость в англоязычном авторском дискурсе сказки конца 19 — начала 20 веков / Н. Д. Кищенко // Национальные культуры в межкультурной коммуникации : сб. науч. ст. I —й междунар. науч.-практ. конф., (Минск, 14—15 апр. 2016 р.) / М-во образ. респ. Беларус., Белорусс. гос. ун-т. — Минск : Белорусс. гос. ун-т, 2016. — С. 168—174.

АНОТАЦІЯ

Кіщенко Н. Д. Вербалізація концепту WISDOM / МУДРІСТЬ у дискурсі англійської авторської казки. — На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 — германські мови. — Київський національний лінгвістичний університет МОН України, Київ, 2017.

Реферовану дисертацію присвячено дослідженню змісту і структури концепту МУДРІСТЬ / WISDOM та визначенню лексичних засобів його вербалізації в дискурсі англійської авторської казки. Концепт МУДРІСТЬ визначається як багатомірне ментальне утворення, що складається з поняттєвого та образно-ціннісного компонентів і в дискурсі англійської авторської казки набуває рис художності. Англійський дискурс авторської казки витлумачено як середовище конструювання казкової образності, зокрема ціннісно маркованих образів мудрості, що актуалізує фрагменти міфологічної і художньої картин світу. Концептуальним підґрунтям образності мудрості є концептуальні метафори і концептуальні метонімії, що структурують образно-ціннісний компонент концепту.

Ключові слова: дискурс англійської авторської казки, концепт, профілювання концепту, телеономний концепт, художній концепт.

АННОТАЦИЯ

Кищенко Н. Д. Вербализация концепта WISDOM / МУДРОСТЬ в дискурсе англоязычной авторской сказки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет МОН Украины, Киев, 2017.

Диссертация посвящена исследованию содержания и структуры концепта WISDOM / МУДРОСТЬ и определению лексических средств его вербализации в дискурсе англоязычной авторской сказки. Концепт WISDOM / МУДРОСТЬ определяется как многомерное ментальное образование, структурируемое понятийным и образно-ценностным компонентами, и переосмысливается в дискурсе англоязычной авторской сказки. Последний истолковано как среду конструирования сказочной образности, а именно ценностно маркированных образов мудрости. Дискурс англоязычной авторской сказки актуализирует фрагменты мифологической и художественной картин мира.

В дискурсе англоязычной авторской сказки концепт МУДРОСТЬ приобретает черты художественности, поскольку является результатом лингвокреативной деятельности автора по осмыслению предметов, явления и событий реального мира. Именно через художественные или частично художественные концепты автор передает собственную мудрость, которая становится основой создания художественных образов.

Исследование специфики вербализации концепта WISDOM / МУДРОСТЬ осуществлялась на трёх этапах – рефлексивном, этапе профилирования и интерпретативном.

Исследования вербализации частично художественного концепта МУДРОСТЬ включает три этапа, на каждом из которых применяются общенаучные и лингвистические методы и приемы анализа.

Первый этап – рефлексивный предусматривал сочетание индуктивного и дедуктивного методов для установления тенденций эволюции научных взглядов на феномен мудрости в гуманитарных исследованиях с выходом в когнитивно-дискурсивную парадигму лингвистики. Обобщение теоретико-методологических достижений по вопросам картины мира, включая ее художественную и мифологическую разновидности, архетипы, дискурс англоязычной авторской сказки способствовало определению концепта МУДРОСТЬ как частично художественного, вербализованного фрагмента художественной и мифологической картин мира, конструируется в дискурсе англоязычной авторской сказки.

Второй этап профилирования включал определение вербального портрета, в терминах А.М. Приходько, концепта МУДРОСТЬ в дискурсе англоязычной авторской сказки. На этом этапе определены его послойная структура, которая включает понятийный и образно-ценностный компоненты соответственно. С целью реконструкции понятийного компонента применен этимологический, компонентный и понятийный виды анализа по справочным и энциклопедическими источниками. Сначала осуществлено выборку номинативных единиц для обозначения концепта WISDOM / МУДРОСТЬ из словарей и энциклопедий. На следующем шаге благодаря анализу словарных дефиниций лексемы wisdom выделены следующие

признаки концепта WISDOM / МУДРОСТЬ: *мудрость – способность делать осознанные, рациональные поступки и логично, рационально воспринимать действительность; сознательное реагирование на что-нибудь; ключ к пониманию и вычленение содержания; не принадлежит категории чувств, может доминировать над ними; отделяется от души; может существовать отдельно от тела, отличается от инстинкта и отделяется от него; противопоставляется телу и отделяется от него.*

Понятийный компонент концепта МУДРОСТЬ в дискурсе англоязычной авторской сказки структурируется такими концептуальными чертами: мудрость – способность совершать осознанные, рациональные поступки, логично и рационально воспринимать действительность; реагировать осознанно; ключ к пониманию и вычленению содержания; не относится к категории чувств, может доминировать над ними; отделяется от души; может существовать отдельно от тела; отличается от инстинкта; противопоставляется телу. Именем концепта WISDOM / МУДРОСТЬ является лексема *wise*.

Образно-ценностный компонент концепта МУДРОСТЬ предполагает выявление специфики его образного осмысления в дискурсе англоязычной авторской сказки. Установлено, что образно-ценностный компонент структурируется рядом концептуальных схем, а именно концептуальными метафорами и метонимиями, предконцептуальной основой которых являются архетипы АНИМА, АНИМУС, САМОСТЬ и МУДРЕЦ.

Определено, что перцептивный образ концепта МУДРОСТЬ представлен следующими метафорами: МУДРОСТЬ есть СВЕТ (может блестеть), МУДРОСТЬ есть ЗЕРКАЛО, МУДРОСТЬ есть ОГОНЬ (может искриться, обладает качествами яркости и бледности, может гореть), МУДРОСТЬ есть в СЕРЕДИНЕ, МУДРОСТЬ есть ОБЪЕКТ (имеет категорию красоты, имеет оттенки, имеет признак гибкости), МУДРОСТЬ есть ЧЕЛОВЕК, МУДРОСТЬ есть ЧЕМ (обладает качествами остроты, имеет свойство металлической твердости), МУДРОСТЬ есть СОСУД, МУДРОСТЬ есть ВОДА (может кипеть и вариться), МУДРОСТЬ есть ПУТЬ, МУДРОСТЬ есть ПАЛАЧ, МУДРОСТЬ есть МОРЕ, МУДРОСТЬ есть ЖИВОЕ СУЩЕСТВО, МУДРОСТЬ есть КОРАБЛЬ, МУДРОСТЬ есть СЛУГА, МУДРОСТЬ есть ГОРА.

Ключевые слова: дискурс англоязычной авторской сказки, концепт, профелирование концепта, телеономный концепт, художественный концепт

ABSTRACT

Kishchenko N. D. Verbalization of the Concept of WISDOM / МУДРОСТЬ in the Discourse of the English Authorial Fairy Tale. – Manuscript.

Thesis for a Candidate's Degree in Philology, specialty 10.02.04 – Germanic Language. – Kyiv National Linguistic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2017.

This thesis focuses on the content and structure of the concept of WISDOM / МУДРОСТЬ and determination of lexical means of its verbalisation in the discourse of the English authorial fairy tale. The paper defines the concept of WISDOM as a multidimensional mental entity structured by the notional as well as figurative and evaluative components. In the discourse of the English authorial fairy tale it acquires

the features of literariness. The discourse of the English authorial fairy tale is an environment of constructing fairy imagery, in particular axiologically marked wisdom imagery, actualizing fragments of mythological and literary worldviews. Conceptual metaphors and conceptual metonymies serve as the conceptual basis for the wisdom imagery. These conceptual schemes structure the figurative and evaluative component of the concept of WISDOM.

Key words: the discourse of the English authorial fairy tale, the concept, profiling concept, teleonomic concept, literary concept.